

Milan Šimunović

NEKI PASTORALNO-KATEHETSKE VIDOVI SLAVLJENJA EUHARISTIJE DANAS

POMACI U LITURGIJSKOJ KATEHEZI

U novije vrijeme pastoralisti se slažu u tvrdnji da u pastoralno-katehetskom radu treba sve više polaziti od činjenice da je današnji čovjek, više nego nekad, u potražnji za smislom svog života. On živi usred svijeta s toliko različitih poruka i ponuda života. U tom pluralizmu težnji i napetosti život po Kristovu prijedlogu trebalo bi mu prikazati kao izvor vječnog spasenja i pravog osmišljenja, za njega osobno i za svijet u kojemu živi. U zajednici s Kristom može se postati istinski slobodan.

U tom životnom kontekstu slavlje euharistije trebalo bi se predstaviti kao dinamički i sastavni dio života, kao momenat gdje se uočava i nalazi sadržaj i smisao tog života. Stoga je razumljivo da je danas teško naći članak ili čuti govor o euharistiji, koji ne bi polazio od tvrdnje da je ona središte svega života, bilo pojedinca bilo cijele zajednice – Crkve. Dokument Sv. kongregacije obreda „Uputa o štovanju euharistijskog misterija” od 1967. stavlja u zadatak katehezi da „vjernike uvjeri da je svetkovanje euharistije istinsko središte cjelokupnoga kršćanskog života, kako na razini sveopće Crkve tako i u njezinim mjesnim zajednicama” (br. 6). Riječ je o „uvjeravanju”. Jer ako je to Crkvi jasno na misaonoj razini, to još ne znači da je to postao stav i mentalitet u svakidašnjoj praksi. A za to treba više vremena. Izgleda da je nešto drugo zauzelo „prvo mjesto” koje pripada euharistiji, pa čak i neke po sebi vrijedne pobožnosti i manifestacije crkvenog života. Bilo bi dovoljno prelistati poslijeratnu literaturu, osobito katekizme, da se vidi kako je euharistija prikazivana, barem u dijelu autora, pa ćemo se lakše uvjeriti u opravdanost naglašavanja važnosti euharistije na Drugom vat. saboru i u posaborskim dokumentima, kao što je gore spomenuta uputa (možda već zaboravljena, a zaista vrijedna ponovnog prečitavanja).

Nema sumnje da su i ranije pastoralni radnici i katehete „uvjeravali” vjernike o važnosti mise. Pitanje je, kao što ćemo kasnije vidjeti, na koji i kakav način. Već sada možemo postaviti pitanje da li je kateheta kao prvu motivaciju za dolazanje na misu iznosio obavezu, propis, crkvene zapovijedi i sl. Ako je nekada to moglo nešto značiti, mislim kao motivacija, danas je daleko drukčije. Danas se treba više pitati što i kako učiniti da kršćani postanu svjesniji važnosti euharistije. Izgleda da se tu nekako slabo snalazimo, posebno nakon „stišavanja pokoncilskog oduševljenja”, kako neki vole nazivati ovo razdoblje. Broj sudionika na euharistiji nije se znatno povećao, a da i ne govorimo o euharistijskom životu. Da li je dosta promijeniti samo neke izraze i rubrike pa da bi naše uvjeravanje samim time uspjele? U pitanju je nešto daleko dublje.

1. Neki uzroci pomanjkanja euharistijske svijesti

Očito je da bi bila potrebna temeljitija i duža obrada razloga pomanjkanja euharistijske svijesti kod dobrog dijela naših vjernika, pod čiji utjecaj potpadaju i naši prvopričesnici koji su do jučer redovito pristupali Gospodnjem stolu. Čini mi se ipak da možemo navesti barem neke razloge, koji su prisutni u našoj praksi, te o čemu treba voditi računa u liturgijskoj katehezi.

a) *Neadekvatna primjena Drugoga vat. sabora*. Bez obzira na to što je misa u svom odvijanju ostala uglavnom kakva je i bila ranije, Sabor je ipak unio znatne pozitivne novosti. No, u mnogim zajednicama primijenile su se u većini slučajeva samo njegove disciplinske direktive (rubrike), a nije učinjen dovoljni zaokret u dubljem shvaćanju euharistije u današnjem kontekstu. Dogodilo se da je misa „prevedena” (riječ je o narodnom jeziku i nekim manjim preinakama), ali nije dovoljno „evangelizirana”, tj. duh i mentalitet ostao je u dobrom dijelu vjernika, negdje i njihovih predvoditelja, skoro isti. A novi duh treba tražiti ne samo u liturgijskoj konstituciji već u drugim dokumentima, osobito u „Lumen gentium” i u „Gaudium et spes”. Noviji katehetski priručnici nastoje biti na toj liniji.

b) *Pomanjkanje teološkog utemeljenja*. Osjeća se u mnogim sredinama svojevrstna odsutnost teološkog utemeljenja, izraženog na Drugom vat. saboru i uopće u današnjoj teološkoj misli. Treba također reći da nismo dovoljno svjesni prave naravi pastoralala koji nužno uključuje „evangelizaciju” crkvenog života, a to znači i euharistijske prakse. Radi se o tome da se otkriju temeljne vrednote koje euharistija sadrži kao i o tome kako bi se trebale odraziti u konkretnom životu. „Evangelizirati misu” znači navješćivati radosnu i osloboditeljsku vijest o čovjeku i njegovu životu, tj. činjenicu da Krist ovdje i danas djeluje preko svoga „činjenja spomena”. To nam je svima poznato, reći će se. No, pitanje je što se čini da to dođe više do izražaja. Ako je za mnoge kršćane misa postala neznakovita i pomalo beznačajna (sjetimo se sredina gdje rijetko tko ide redovito na nedjeljnu misu), lijek nije prvenstveno u tome da se samo traže izražajnije forme slavlja, tj. da nekim metodama pobudimo simpatiju prema takvim skupovima. Lijek je u prvom redu u onoj dubini do koje se dolazi ako razmišljamo o ovom Kristovom gestu „davanja za nas”, kao i o prijelazu iz ropstva i smrti u slobodu i život što se ima na nama ostvariti.

Razlog je, dakle, mnogo dublje naravi nego što se često misli. Tu je u prvom redu poznavanje autentične slike Boga, živog i istinitog koji djeluje u povijesti. Stoga evangelizacija prije mise mora postavljati pitanje: kakav pojam imamo o Bogu? Nadalje, u tom „spomen-činu” u središtu je križ i uskrsnuće. To je zajednički čin iz kojeg proizlazi nalog za daljnje spasiteljsko djelovanje. Ako se radi o spomenu i slavlju Kristova davanja za nas, što se uostalom i simbolički vidi kad se lomi kruh (za euharistiju se upotrebljava i naziv „lomljenje kruha”), onda je to poziv na davanje nas samih za druge, na „lomljenje naših života”. To je prijelaz k novom zajedništvu s Bogom Ocem i sa svim spašenima, stalna inauguracija novog stvorenja, kraljevstva Božjega.

c) *Katekumenski put.* Smatram također da u našoj inicijaciji u euharistijski misterij nije još dovoljno prisutan osjećaj za katekumenski hod u vjeri. Valjda, naime, podsjetiti na činjenicu da je Isus, navješćujući euharistijski misterij, tražio od svojih najprije vjeru i pristajanje-prianjanje uz njega kao osobu. A Večeru je slavio na kraju javnog života. Stoga možemo reći da je u temelju poznavanje Krista i opredjeljenje za njegov stil života, bez čega nema pravog slavlja euharistije. Osiriromašenje vjere jest i osiriromašenje euharistije. Postavlja se pitanje: kakav su katekumenski put prešli današnji vjernici tridesetih-četrdesetih godina, osobito u indiferentnim i ateističkim sredinama? A to su roditelji naših vjeroučenika. Ne bi li za neke zajednice bilo pastoralno uputnije da se stavi naglasak više na „Službu riječi”, kako bi najprije prošli kroz katekumenat, u čijem je središtu Krist i njegova poruka, te obraćenje na njegov prijedlog života? Činjenica je, naime, da mi svugdje „ubacujemo” misu, jer je to najlakše. A život prve Crkve ukazuje nam na drukčiji pristup euharistiji. Trebalo je proći katekumenski put. Nama se događa da imamo sve više vjernika kojima nije problem da budu članovi Crkve, da udovolje čak i nedjeljnoj dužnosti, barem povremeno, i da eventualno sudjeluju u nejinim pothvatima. Ali im je sve veći problem da „komuniciraju s Kristom”, da stupe s njime u osobni kontakt, molitvom i životom. Novi pokušaji, kao npr. susreti odraslih u vidu produbljivanja vjere, razni drugi skupovi takve vrste, ne idu tako lako, jer zahtijevaju „obraćenje”, osobno zauzimanje stavova, mijenjanje životnog mentaliteta po evanđelju. U tom kontekstu treba se pitati kako je došlo do toga da se ranije stvorio mentalitet (a tako se negdje i tumačilo) da je čak dosta doći na „podizanje” ili najranije na „evanđelje”, što još danas neki vjernici prakticiraju.

d) *Teologija kulta ili teologija križa i uskrsnuća?* O odgovoru na to pitanje ovisi kakav će biti naš pastoral euharistije. Najprije, da li je moguće dijeliti jedno od drugoga? Ili naglašavati samo jedno na račun drugoga? Poznato je ipak da su prvi kršćani bili ustrajni u slavljenju Gospodnje večere. Oni koji su slavili novu Pashu, tj. bili su svjesniji da sudjeluju u slavlju koje se temelji na činjenici da je Krist ljubavlju pobijedio smrt. Time su slavili i svoj „prijelaz” iz smrti u život. A to znači da su bolje shvaćali kako je to slavlje poziv na „oslobađanje sebe i svijeta”, stvaranje novoga čovjeka. Nije li u tome onaj pravi poklon Bogu, u duhu i istini? Jer u euharistiji slavimo i zahvaljujemo Bogu što nam je u Kristu poklonio život i slobodu, ali sa zadatkom da to prenosimo drugima. Stoga se moramo pitati: otkuda je došlo da je misa postala u prvom redu dužnost, pobožnost-kult, molitva, te pokazivanje „pripadnosti Crkvi”? Spomenuti dokumenat ističe da ta žrtva kao i sama Kristova nauka, iako se za sve prikazuje, ipak ostvaruje učinak samo u onima koji se po vjeri i ljubavi sjedine s mukom Kristovom. Nije to samo neki čin pobožnosti, već poziv i snaga da se u nama događa prijelaz u novo stvorenje. Inače euharistija postaje prazan, čak magijski i životu tuđi čin. Stoga se može reći da sužavanje euharistije samo na kult znači njezino osiriromašenje. Organizatori euharistijskog kongresa u Udinama (Italija) uporno su naglašavali da se euharistija ne smije i dalje smatrati „anestetikom”, uspavljivačem i prigušivačem problema, nešto za tzv. pobožne, tj. da se ne vidi stvarnost, da kršćani ne pos-

tanu oni koji se po Kristu oslobađaju i djeluju kao osloboditelji. Otud u drugi plan dolaze ostali elementi (kao što su procesije i drugi vanjski oblici). Nije li možda vrijeme da naše kateheze i propovijedi počnu „uznemirivati” čak i neke naše standardne vjernike? To uključuje i nadilaženje prenaplašene statičke vizije euharistije, tj. isključivu usredotočenost na „stvarnu prisutnost”, na obred „valide et licite” obavljen. To blokira njezin dinamizam i zatvara je u krug individualnih pobožnosti.

2. Još neki elementi za plodniju inicijaciju kroz katehezu

a) *Zajedničarska dimenzija.* Kako se iz rečenog vidi, Crkva je dužna trajno razmišljati o svom pokladu vjere te istaknuti i više valorizirati ono što je danas potrebnije i uspješnije vodeći pritom računa o današnjim ljudima, njihovoj kulturi i njihovim zahtjevima. Osim već iznijetog, treba napomenuti da je zajedništvo (communio) osnovna ideja po kojoj se Crkva prepoznaje i predstavlja u svijetu. Euharistija je sakrament Crkve u kojem se kršćanska zajednica prepoznaje kao takva. Stoga u liturgijskoj katehezi treba doći do izražaja euharistijski sastanak Crkve. Tu euharistija znači jačanje nutarnje povezanosti zajednice, utemeljene na Kristu, kako bi mogla vršiti svoje poslanje „znaka za ljude”, za svijet; pozivati na bratstvo i zajedništvo koje može u punini ostvariti samo Božji Duh, i to u ovoj ljudskoj obitelji koja je uzdrmana i razjedinjena grijehom. Temeljni simbolizam sastoji se upravo u gozbi za stolom. Već na ljudskom planu dijeljenje kruha nije samo nešto materijalno, već to upućuje na prijateljstvo, solidarnost, sudjelovanje na sudbini i životu braće sustolnika. To je svojevrsni „obred solidarnosti”, gdje se Isus daje za nas, za druge, a na što i nas poziva. Stoga je nemoguće slaviti euharistiju bez određene crkvene svijesti i crkvenog zajedništva izvan euharistije, tj. u svakodnevnom životu. S tim u vezi možemo se pitati: zašto naše euharistije nedovoljno „govore” osobito mladima, a i odraslima? Da li su one u našim mjesnim Crkvama „znak i ostvarenje” jedinstva među vjernicima, znak nužnog jedinstva također i na razini biskup-prezbiterij-redovništvo, cijeli Božji narod?

b) *Veći prostor za komunikaciju.* Zajedničarska dimenzija nužno uključuje i veći prostor za komunikaciju sudionika. Nema sumnje da je kod nas, barem u nekim zajednicama, već prilično učinjeno na planu aktiviranja cijele župske zajednice kada je riječ o sudjelovanju u euharistijskom slavlju. Ali ne smijemo zanemariti i činjenicu da se dobar dio vjernika, osobito mladih, pomalo udaljuje od euharistije ili se na nju tuži i zbog uhodanosti, krutog ceremonijala i shema pojedinih predsjedatelja, gdje je na neki način ugušen govor simbola, bez obzira na to što su Koncilom otvorene mnoge mogućnosti za aktivnije sudjelovanje sviju prisutnih. Pažnja odgovornih ponekad je usredotočena isključivo na to da se obred „obavi” kako je propisano kao i na to da se ne bi previše eksperimentiralo. Takvi stavovi, premda su po sebi dobronamjerni, skreću pažnju od mnogo težeg i raširenijeg fenomena, tj. od pomanjkanja sudjelovanja vjernika u punom smislu riječi. Euharistija je čin Crkve, znači crkvene zajednice, u kojemu ona ima dužnost i pravo da nešto čini.

Treba ovdje reći da i formulacija crkvene zapovijedi, kako smo je ranije naučili: „Slušaj pobožno svetu misu. . .” stvara po sebi određeni statički mentalitet, koji je još uvijek u svijesti velikog dijela naših vjernika. Nije isključeno da se još danas negdje tako katehizira. I kada se pomiče naglasak od „slušanja” (treba reći da je i ovo jedan o temeljnih stavova vjernika, osobito na misi) i na veće „sudjelovanje” cijelim bićem, srcem i dušom, to nije radi neke „mode”, već plod razmišljanja koje je došlo do izražaja na Drugom vat. saboru. Samo „odslušati” (a ne pravo slušati) bez cjelovitog sudjelovanja (u odgovorima-poklicima, pjesmi, molitvi, osobito pričesti) ne odgovara onome što zapravo euharistija jest u svojoj biti.

c) *Uloga predsjedatelja i načina kako celebrira.* Euharistija je u Crkvi u redu znakova ili simbola, koji nešto znače i ostvaruju. Stoga ne možemo zanemariti, reducirati ili gušiti govor znakova. U tom smislu ne može se reći da dotični predsjedatelj nema npr. smisla za komunikaciju, geste i kretnje (hoda, šutnje. . .), za zajedništvo i tako ga ispričati ako stvar ne uspijeva. On je dužan potruditi se da stekne osjećaj za tu vrstu govora u euharistiji, jer je prvi odgovoran za to kako će vjernici sve doživjeti i sudjelovati.

Spomenuta Uputa naglašava da nije dovoljno da predvoditelji samo pravilno obavljaju svoju funkciju, prema propisima liturgijskih zakona, već moraju biti svjesni da „služe narodu”. Očito je da je riječ o odgovornosti celebranta, pogotovo na misama uz veće sudjelovanje djece i mladih. Nemarno i nerazgovijetno izgovaranje (a da i ne govorimo o iskrivljenu glasu i nekom čudnom pjevušenju – a inače u redovitom životu govori sasvim normalno!), odvraća mnoge od pravog sudjelovanja u euharistijskom slavlju. Izgleda da još nismo u našim sjemeništima i novicijatima ostvarili pravi tečaj o liturgijskom nastupu, držanju i kretnjama koje moraju odražavati dostojanstvo, ozbiljnost i radost momenta-događaja, koji se slavi, a osobito usađivati „smisao i osjećaj za sveto”.

Isto tako treba izbjegavati sve što bi moglo odvrćati pažnju vjernika od aktivnog sudjelovanja (problem ispovijedanja pod misom, moljenje krunice. . .). Posebnu pažnju zaslužuje pjevanje, ali o tome ne možemo ovdje govoriti. Htio bih samo upozoriti na oprez pri postavljanju kriterija što je za liturgiju a što nije, što je „sveto” a što „profano”, uzimajući samo npr. u obzir duh Drugoga vat. sabora.

Već više godina imamo i *Direktorij za mise uz sudjelovanje djece* (ne za „dječje mise”, kako neki još uvijek to nazivaju!). A veće prisustvo djece imamo češće. Postavlja se pitanje koliko smo ostvarili od bogatstva koje se nalazi u tom dokumentu, a koje važi ne samo za „malenu” već i za „veliku” djecu. Isto tako imamo i „Euharistijske molitve” za takve celebracije. Smatram da su s pastoralno-katehetskog stajališta veliki korak na putu inicijacije djece pa i odraslih u euharistijski misterij. Uz prisutnost elemenata koji se traže za jednu euharistijsku molitvu (teološki kriterij), osobitu pažnju privlači vjernost čovjeku, konkretno mladima, te integriranju njihova života u euharistiju, i obratno. Očito je da će Crkva i dalje ići putem takvog stvaralaštva, što će uvelike doprinijeti „približa-

vanju" euharistije čovjeku, kako bi stvarno postala „središte i vrhunac” njegova života.

S tim u vezi treba reći da euharistija, kao uostalom i sve druge vrednote evanđelja, ne mogu ovisiti samo o stavovima (progresivnim ili konzervativnim) pojedinih predsjedatelja ili čak o njihovu karakteru i trenutnom raspoloženju. Slavlje euharistije ne može se poistovjećivati s određenim gledanjima predsjedatelja. Glavni kriterij nije jedna osoba, makar učena i sveta, već vjera i djelo Crkve, tj. ono što Crkva vjeruje i čini. Zato pastoralni radnik i kateheta ne može stvarati definicije i načine celebracije euharistije „po svom nahodanju”, već se treba uživljavati u učenje i vjeru cijele Crkve, konkretno Crkve danas, te u život i probleme sudionika ostvarujući temeljni zakon pastoralna: vjernost Bogu i vjernost čovjeku. Komentirajući spomenuti dokumenat Kongregacije obreda (u izdanju HKD, Zagreb 1967), T. Šagi-Bunić napominje: „Euharistijski misterij je prvenstveno čin (i događaj) a ne toliko stvar. Zato kateheza mora biti prvenstveno mistagoška, a ne čisto didaktička. Inicijacija, tj. uvođenje u činjenje i razumijevanje onoga što se zbiva i što se čini, a ne samo saopćavanje znanja i tumačenje nekih stvari” (str. 48). Takav pristup očito pretpostavlja reviziju nekih naših katekizama i naše cijele prakse.

Naprijed spomenuto „poistovjećivanje” katehete s određenim sadržajem vodi u opasnost da će određeni tip kateheze uvjetovati kod ljudi (a možda i cijelih generacija) određeno jednostrano gledanje na euharistiju i način slavlja. Inzistirajući jedino na definiciji mise kao „žrtve-sakramenta”, na ciljevima mise, na sličnosti i različitosti žrtve na križu i mise, staviti će u drugi plan, ili uopće zapustiti, bogatstvo svih drugih dimenzija. Pastoral, usredotočen na „individualno spasenje” (sjetimo se samo misijskog programa: „spasi dušu svoju!”), zaboravlja nužnu zajedničarsku dimenziju euharistije, što će se onda odraziti i na načinu predvođenja i odvijanja slavlja. Kada je riječ o predsjedatelju, treba spomenuti da euharistija nije mjesto za pokazivanje njegove pobožnosti uopće. Misli se na čudna držanja tijela (ruku, očiju. . .), te za ubacivanje nekih pobožnosti i molitava, osobito nakon pričesti, ne vodeći računa o vlastitosti euharistije (tj. što tu spada a što ne spada), a da i ne govorimo o tome kako se zanemaruje prisutnost ostalih pa i zajednica kao takva.

d) *Ljudska priprema za liturgiju.* Danas se s pravom naglašava i tzv. ljudska priprema za liturgiju. Riječ je o odgoju za neke vrednote koje su nužne za pravo shvaćanje i življenje euharistije. Pastoralna konstitucija „Gaudium et spes”, govoreći o važnosti obiteljskog odgoja, ističe: „Obitelj je u neku ruku škola potpunije čovječnosti. Bračni drugovi, slijedeći Krista, počelo života, u radosti i žrtvama svoga zvanja, po svojoj vjernoj ljubavi, mogu postati svjedoci onog misterija ljubavi što ga je Gospodin svojom smrću i uskrsnućem objavio svijetu” (br. 52). To znači da postoje neke vrednote bez kojih nema pravog uvođenja u euharistiju i shvaćanja njezinog značenja. Znati dijeliti, biti za druge, biti zahvalan, priznati dar, biti otvoren, imati stav divljenja, slušanja, zahvaljivanja, smisao za žrtvu, sve su to temeljne vrednote koje bi trebale biti prisutnije u našoj katehezi koja uvodi u pravo slavlje euharistije. Spomenuti *Direktorij* kaže:

„Svi oni koji imaju neki odgojni zadatak, neka objedine svoje snage i sposobnosti da djeca, već obdarena osjećajem za Boga i božanske stvari, već prema dobi i razvoju, osjete (iskuse) također i ljudske vrednote koje su prisutne u euharistijskom slavlju: zajedničko blagovanje, pozdrav, sposobnost slušanja, tražiti i dati oprostjenje, priznanje, iskustvo simboličkih čina, jelo-gozba među prijateljima, blagdansko slavlje. . . Spada na katehezu o euharistiji odgajati ove vrednote tako da se djeca postupno otvaraju kršćanskim vrednotama i slavlju Kristova misterija” (br. 9).

Treba spomenuti da je toj problematici posvećivana neka pažnja, barem djelomično, i na Katehetskim ljetnim školama. Jedan konkretni doprinos tom zadatku su upravo novi katehetski priručnici, osobito „Pozvani na gozbu”, koji je izrazito usredotočen na uvođenje djece i roditelja u euharistiju, polazeći od vrednota i iskustava koja djeca proživljavaju tako da ih se prodube, obogati i ugradi u slavlje euharistije. U tom stilu zamišljeni su i drugi priručnici, i to ne samo kada govore o euharistiji kao takvoj. Stječe se dojam da se dio kateheta i roditelja ne usuđuje započeti jednim takvim radom i primjenom tih priručnika i s razloga što im u njima „nedostaju” neke sheme i podjele, kao i stare (manualističke) definicije, konkretno o misi. Neki od tih su i pokušali, ali su se vratili na staru prokušanu praksu, gdje je sve bilo jasno, dakako za njih. A za djecu i mlade? Valja spomenuti još jedan vrijedan pokušaj „ljudske pripreme za euharistiju” u knjižici „Obiteljska priprava prve pričesti” (od holandskog kateheta W. Sarisa, a u izdanju Katehetskoga salezijanskog centra u Zagrebu). Vrijedno je poslužiti se tim materijalom osobito za roditelje neposredno prije slavlja prve pričesti.

Uvođenje u euharistijski misterij i samo njegovo slavlje nužno vodi u stvaranje takvog suživota, gdje će kršćani biti „jedno srce i jedna duša”, kao što je to znala biti prva Crkva na osobiti način. Treba, naime, reći da se može dogoditi da i dobro pripremljena euharistija (teološki-didaktičko-pedagoški) može ostati bez ploda, ako je samo dobra režija, a ne angažira vjernika na operativnom planu, tj. na planu zajedništva i služenja-karitasa. Ona mora imati odraza na ljudskom planu. Sekularizirani svijet nas pita: čemu služi vaša vjera i vaša misa? Zato svi sakramenti, posebno euharistija, moraju biti znakoviti za svijet. To znači da oni nisu samo za inicirane, koji su unutra, već trebaju postati znak i za one koji ne vjeruju. A takvi u raznim prigodama „nalete” ili se svrate na naša euharistijska slavlja. Još prije, dođu makar i povremeno na naše vjeronauke. Nije svjedno da li će, ili ne, to doživjeti kao nešto lijepo, nešto ljudsko, gdje će biti zahvaćeni i čak izazvani da se počnu za to zanimati. Koliki su otišli s naših vjeronauka i iz naših crkava upravo i zbog načina kako smo govorili i kako slavili. Nedjeljna misa treba imati svečano obilježje koje zaslužuje. Ona treba stvarati posebnu atmosferu svečanosti, pružati narodu, često umornom, nesigurnom i obeshrabrenom, sigurnost i vedrinu kršćanske nade; otvoriti ga prema optimizmu koji na kraju krajeva pruža jedino uskrsli Krist.

Na kraju valja naglasiti da je ponovno i trajno otkrivanje novosti i originalnosti Kristova evanđelja, što se postiže autentičnom evangelizacijom i katehizacijom, jedini uvjet da naši vjeroučenici i vjernici uopće (a i ne-vjernici) otkriju pravi